

Sygn. akt I UK 178/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 czerwca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek (przewodniczący)

SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania A. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych III Oddziałowi w W.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 27 czerwca 2018 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 2 grudnia 2016 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 6 października 2015 r. oddalił odwołanie wnioskodawcy A. S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych III Oddziału w W. z dnia 9 marca 2015 r. odmawiającej wnioskodawcy prawa do emerytury, ponieważ nie wykazał on co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

W sprawie tej ustalono, że wnioskodawca urodzony w dniu 21 lutego 1955 r., na dzień 1 stycznia 1999 r. posiadał 25-letni okres składkowy i nieskładkowy. W okresie od dnia 4 października 1973 r. do dnia 31 marca 1991 r. był zatrudniony w Spółdzielni Kółek Rolniczych w W. (dalej jako SKR) na stanowisku kierowcy ciągnika w pełnym wymiarze czasu pracy, wykonując od wiosny do jesieni (od dnia 1 marca do dnia 31 października każdego roku) na rzecz rolników usługi polowe, tj. opryski pól, rozsiewanie nawozów, wapna, koszenie traw, prasowanie słomy, podorywki, talerzowanie, a w czasie żniw kierował również kombajnem. W okresie zimowym (od dnia 1 listopada do końca lutego każdego roku) rozwoził ciągnikiem różne materiały z wagonów kolejowych, wykonywał usługi transportowe na rzecz rolników. Na zlecenie gminy posypywał drogi solą i piaskiem. Według świadectwa pracy w szczególnych warunkach z dnia 25 kwietnia 1991 r. wystawionego przez SKR wnioskodawca stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę na stanowisku traktorzysty przy pracach rolniczych polowych, rozsiewaniu wapna nawozowego, nawozów, prac chemizacyjnych na sprzęcie ciężkim, na kombajnie przy prasowaniu słomy i cięciu orkanem, wymienioną w dziale VIII, poz. 3 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.).

Przy takich ustaleniach faktycznych Sąd Okręgowy uznał odwołanie za nieuzasadnione wskazując, że istotą sporu była wykładnia prawa materialnego odnośnie kwalifikacji pracy świadczonej przez wnioskodawcę na stanowisku traktorzysty w SKR, tj. możliwości zaliczenia jej do pracy w szczególnych warunkach, o której mowa w dziale VIII, poz. 3 wykazu A do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wynikało, że w okresach od dnia 1 marca do dnia 31 października (8 miesięcy) wnioskodawca wykonywał wyłącznie prace polowe, zaś od dnia 1 listopada do końca lutego każdego roku (4 miesiące) tylko prace w transporcie, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Prace te wykonywał w branży rolniczej, bowiem kółko rolnicze zajmowało się wykonywaniem przede wszystkim prac polowych, a poza sezonem upraw i zbiorów usługami dla rolników. Wyodrębnianie poszczególnych prac w

wykazie A stanowiącym załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. ma charakter stanowiskowo-branżowy, a praca „kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych” (poz. 3) została zaliczona do branży transportowej, co wynika z umieszczenia jej w dziale VIII „w transporcie i łączności”. Wobec powyższego w ocenie Sądu Okręgowego, nie ma przesłanek, aby przyjmować, że wykonywanie prac na wskazanych w dziale VIII stanowiskach, niezależnie od branży, w której praca jest wykonywana, skutkuje zaliczaniem tych do prac do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach. Wnioskodawca pracując w SKR na stanowisku traktorzysty nie wykonywał prac w transporcie, zatem okres ten nie może być mu zaliczony do zatrudnienia w szczególnych warunkach, od którego zależy prawo do emerytury w wieku obniżonym na podstawie art. 32 i art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm., dalej jako ustawa emerytalna)

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w (...) wyrokiem z dnia 2 grudnia 2016 r. oddalił apelację wnioskodawcy, przyjmując ustalenia Sądu pierwszej instancji za własne, w tym w zakresie prac wykonywanych przez wnioskodawcę w SKR w W.

Sąd Apelacyjny w pierwszej kolejności podniósł, że nie było przeszkód do zaliczenia wykonywanych przez wnioskodawcę w okresach zimowych (przez 4 miesiące w roku) prac przy rozwożeniu materiałów i świadczeniu usług transportowych dla rolników do prac w transporcie, wymienionych w dziale VIII, poz. 3 wykazu A do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., mimo że pracował on w spółdzielni usług rolniczych, a nie w przedsiębiorstwie transportowym. Spór w sprawie sprowadzał się bowiem do wykładni prawa materialnego i rozstrzygnięcia co do możliwości zaliczenia wykonywanych przez wnioskodawcę prac polowych do prac w szczególnych warunkach wymienionych w dziale VIII, poz. 3. Wykładnia językowa regulacji z poz. 3, działu VIII wykazu A obejmuje swą treścią „prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych”. Stanowiska te wymienione zostały w dziale VIII „w transporcie i łączności”, a nie w dziale X „w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym”, czy w dziale XIV „prace różne”. Wobec tego nie można przyjmować, że wykonywanie prac na tych stanowiskach,

niezależnie od branży, w której praca jest wykonywana, skutkuje szkodliwością pozwalającą na zaliczenie tego okresu jako uprawniającego do nabycia emerytury w obniżonym wieku, tak jak np. pracy „przy spawaniu” (dział XIV „prace różne”, poz. 12). Umieszczenie wskazanych stanowisk w dziale VIII „w transporcie i łączności”, mimo ujęcia pracy traktorzysty, kombajnisty lub pojazdu gąsiennicowego (poz. 3) odrębnie od pracy kierowcy samochodów ciężarowych, autobusów i pojazdów specjalistycznych (poz. 2), łączy szkodliwość tej pracy nie z samym prowadzeniem tych pojazdów, lecz z prowadzeniem ich przy uwzględnieniu specyfiki „technologii” pracy w transporcie i łączności oraz obciążeń psychofizycznych związanych z uczestnictwem takich pojazdów w ruchu publicznym, co uwypuklił Sąd pierwszej instancji. Obciążeń, tych nie ma, jak uznał ustawodawca, przy wykonywaniu prac na wskazanych stanowiskach w rolnictwie, gdzie dominują prace polowe. Zatem dla zakwalifikowania pracy kierowcy ciągnika jako wykonywanej w szczególnych warunkach istotne jest, czy praca ta wykonywana jest w transporcie, czy w ramach rolniczych prac polowych. Nie można uznać, że praca kierującego ciągnikiem jest zawsze pracą „w transporcie”, także wówczas, gdy kierujący niczego nie transportuje, lecz wykonuje przy pomocy ciągnika prace polowe (np. sieje, orze, nawozi, spulchnia glebę itp.). Uciążliwość pracy traktorzysty nie wynika z samej specyfiki pracy kierowcy ciągnika czy operatora kombajnu niezależnie od tego, na czym ta praca polega, ale z zagrożeń związanych z pracą na tym stanowisku w transporcie. Niewątpliwie zaś prace polowe należą do typowych prac rolniczych i nie mają żadnego związku z ruchem drogowym i transportem. Interpretacja ta nie pozostawia żadnych wątpliwości co do braku możliwości zakwalifikowania pracy wnioskodawcy wykonywanej podczas prac polowych do pracy w szczególnych warunkach. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, odmienne stanowisko, pozwalające na zaliczenie do prac w szczególnych warunkach okresów zatrudnienia w charakterze traktorzysty przy wykonywaniu prac polowych jest nieuprawnioną interpretacją rozszerzającą, a przepisy rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. ze względu na charakter przyznawanego świadczenia („emerytura wcześniejsza”) winny być wykładane ściśle. Fakt, że w okresach zimowych, tj. od dnia 1 listopada do końca lutego każdego roku, wnioskodawca pracował jako kierowca ciągnika w transporcie, pozostaje bez wpływu na rozstrzygnięcie bowiem był to okres 4

miesiący w skali każdego roku. Daje to łącznie 80 miesięcy w czasie całego zatrudnienia w SKR (6 lat i 8 miesięcy), zamiast wymaganych co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez zmianę wyroku Sądu Okręgowego oraz zaskarżonej decyzji i przyznanie mu prawa do emerytury oraz o zasądzenie od organu rentowego na jego rzecz kosztów procesu.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia art. 184 w związku z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy emerytalnej oraz § 2 ust. 1 i § 4 ust. 1 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w związku z zapisami działu VIII, poz. 3 i działu X wykazu A stanowiącego załącznik do tego rozporządzenia przez błędną wykładnię i niezaliczenie spornego okresu zatrudnienia skarżącego na stanowiskach traktorzysty i kombajnisty w wymiarze 17 lat, 5 miesięcy i 27 dni do prac w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Skarżący zwrócił uwagę na rozbieżność orzecznictwa co do wykładni wskazanych w skardze przepisów w odniesieniu do możliwości zaliczania pracy kierowców ciągników do prac wymienionych dziale VIII, poz. 3 wykazu A do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Poza stanowiskiem przyjętym przez Sądy orzekające w sprawie w judykaturze wyrażane jest też stanowisko, według którego zestawienie prac kierowcy ciągnika, kombajnu i pojazdu gąsiennicowego łącznie pod poz. 3 działu VIII spowodowane było uznaniem tych prac za prace w szczególnych warunkach właśnie ze względu na samo kierowanie tymi pojazdami, a nie ze względu na wykonywanie takiej pracy wyłącznie „w transporcie” - rozumianym jako „w ruchu publicznym” i z tego powodu kierowcom takich maszyn pracujących np. w rolnictwie, przysługuje prawo do wcześniejszej emerytury. Sąd Najwyższy nie wypowiedział się wprost co do kwestii interpretacji tych przepisów z punktu widzenia nikłej przydatności ciągników i braku przydatności kombajnów oraz pojazdów gąsiennicowych w transporcie (z uwagi na cechy konstrukcyjne i możliwości techniczne tych maszyn) ani pod kątem art. 66 ust. 1 ustawy - Prawo o

ruchu drogowym, z którego wynika, że kombajn z niezdemontowanym hederem i pojazd gąsienicowy nie mogą brać legalnie udziału w ruchu drogowym, a tym bardziej w transporcie, ani też z punktu widzenia uciążliwości fizycznej oraz psychicznej pracy kierowcy ciągnika, kombajnu, czy pojazdu gąsienicowego. W ocenie skarżącego, ciągniki, kombajny i maszyny gąsienicowe są bardzo nieefektywne, jeśli chodzi o pracę w transporcie, gdyż przemieszczają się niezwykle wolno i utrudniają ruch drogowy. Ponadto kombajny i pojazdy gąsienicowe zgodnie z art. 66 ust. 1 cytowanej powyżej ustawy w ogóle nie powinny poruszać się po drogach publicznych, gdyż nie mieszczą się na jednym pasie ruchu, zaś systemy jezdne maszyn gąsienicowych niszczą nawierzchnie wszystkich rodzajów dróg. Chybiony jest więc argument, że powodem rozróżnienia kierowców tych maszyn pracujących w transporcie od zatrudnionych w innych gałęziach gospodarki ma być szczególny wysiłek, jaki podejmują oni uczestnicząc w ruchu drogowym. Pominięcie wykładni celowościowej wskazanych przepisów prowadzi więc do absurdalnych konsekwencji, gdyż z samej wykładni systemowej wynika przyznanie określonych uprawnień grupie osób, która z uwagi na cechy tych maszyn i zasady ruchu drogowego nie istnieje. Ponadto praca kierowcy tego rodzaju pojazdów może być często znacznie cięższa, zarówno fizycznie, jak i psychicznie (kurz, pył, monotonia, wibracje, trudne ukształtowanie terenu lub charakter podłoża - np. podmokłe), niż praca kierowcy takiej maszyny w ruchu drogowym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zawiera usprawiedliwionych podstaw. Zgodnie z art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy emerytalnej ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy, tj. 1 stycznia 1999 r., osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzn oraz okres składkowy wynoszący 25 lat. Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243), stwierdził, że przepisy dotychczasowe w rozumieniu art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej zawiera rozporządzenie z dnia 7

lutego 1983 r. Według § 1 ust. 1 tego rozporządzenia, ma ono zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, przy czym w myśl § 2 ust. 1 okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Stosownie do § 4 ust. 1 rozporządzenia, pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący dla mężczyzny 60 lat; 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Praca w szczególnych warunkach to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75; z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, LEX nr 528152; dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638).

Wobec powyższego w rozpoznawanej sprawie dla oceny spełnienia przez skarżącego przesłanek warunkujących nabycie prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach prawidłowo uznały Sądy obu instancji, że istotne znaczenie ma wykładnia przepisu rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. wykazu A, dział VIII poz. 3, ponieważ kwestią sporną jest kwalifikacja okresu pracy skarżącego na stanowisku traktorzysty w SKR. Zgodnie z tym przepisem do prac w szczególnych warunkach w transporcie i łączności (dział VIII) zalicza się prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych. W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwała się jednolita wykładnia tego przepisu i uprawniona jest teza główna, że praca kierowcy ciągnika w transporcie i praca traktorzysty w

rolnictwie to nie są tożsame zatrudnienia w aspekcie możliwości jednakowej ich kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13, LEX nr 1467147; z dnia 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14, LEX nr 1797093; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 131/15, LEX nr 2057631; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 132/15, LEX nr 2052411; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 121/15, LEX nr 2080883; z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15, LEX nr 2108499; z dnia 12 października 2016 r., III UK 1/16, niepubl.; z dnia 15 listopada 2016 r., II UK 397/15, LEX nr 2177089; z dnia 16 grudnia 2016 r., II UK 512/15, LEX nr 2202499; z dnia 26 stycznia 2017 r., III UK 51/16, LEX nr 2258032; z dnia 9 lutego 2017 r., III UK 66/16, LEX nr 2238701; z dnia 16 lutego 2017 r., II UK 730/15; LEX nr 2252207; z dnia 23 lutego 2017 r., I UK 43/16, LEX nr 2258058; z dnia 23 lutego 2017 r., I UK 76/16, LEX nr 2252207; z dnia 20 kwietnia 2017 r., I UK 154/16, LEX nr 2305919; z dnia 25 kwietnia 2017 r., II UK 177/16, LEX nr 2306373; z dnia 17 maja 2017 r., III UK 122 /16, LEX nr 2321922; z dnia 29 czerwca 2017 r., III UK 166/16, LEX nr 2349406; z dnia 29 czerwca 2017 r., III UK 169/16, LEX nr 233231; z dnia 31 sierpnia 2017 r., III UK 185/16, LEX nr 2390696; z dnia 5 października 2017 r., II UK 436/16, LEX nr 2390730; z dnia 18 stycznia 2018 r., I UK 522/16, LEX nr 2483355; z dnia 7 marca 2018 r., I UK 15/17, LEX nr 2488091; z dnia 18 kwietnia 2018 r., II UK 64/17, LEX nr 2488694). W wyroku z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15 Sąd Najwyższy uwypuklił, że w świetle przepisów wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo-branżowy. Pod pozycjami zamieszczonymi w kolejnych działach wykazu wymieniono bowiem konkretne stanowiska przypisane danym branżom, uznając je za prace w szczególnych warunkach uprawniające do niższego wieku emerytalnego. Przeporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości i przypisanie ich do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale gospodarki jest umiejscowione. Konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej

pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki. Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi (branży) gospodarki ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym. Nie można więc przyjąć, że istotny dla stwierdzenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach jest wyłącznie rodzaj tej pracy, a bez znaczenia pozostaje okoliczność zatrudnienia pracownika w określonym sektorze gospodarki. Biorąc pod uwagę treść art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej, zgodnie z którym za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości psychofizycznej dla zdrowia ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, należy przede wszystkim stwierdzić (ustalić i ocenić), czy konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w różnym stopniu w zależności od tego, w którym dziale przemysłu (gospodarki) jest umiejscowione. Jeżeli bowiem uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia konkretnej pracy wynika właśnie z jej branżowej specyfiki, to należy odmówić tego szczególnego waloru pracy wykonywanej w innym dziale gospodarki. Natomiast w sytuacji, gdy stopień szkodliwości czy uciążliwości danego rodzaju pracy nie wykazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której jest ona wykonywana, to brak jest podstaw do zanegowania świadczenia jej w warunkach szczególnych tylko dlatego, że w załączniku do rozporządzenia została przyporządkowana do innego działu przemysłu (gospodarki). Jeżeli bowiem pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu, w ramach którego to działu takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach, to zróżnicowanie tych stanowisk pracy musiałoby być uznane za naruszające zasadę równości w zakresie uprawnień do ubezpieczenia społecznego pracowników wykonujących taką samą pracę.

Z ustaleń faktycznych rozpoznawanej sprawy, którymi na podstawie art. 398¹³ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy jest związany, wynika, że skarżący zatrudniony był w pełnym wymiarze czasu pracy od dnia 4 października 1973 r. do dnia 31 marca 1991 r. w SKR na stanowisku traktorzysty, a więc w dziale rolnictwo,

którego dotyczy dział X wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. W okresie swojego zatrudnienia wykonywał prace transportowe stale i w pełnym wymiarze czasu w okresie zimowym (od dnia 1 listopada do końca lutego każdego roku), a w pozostałych okresach prace polowe, tj. opryski pól, rozsiewanie nawozów, wapna, koszenie traw, prasowanie słomy, podorywki, talerzowanie, w czasie żniw kierował kombajnem. Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, że wykładnia językowa regulacji zawartej w wykazie A, dział VIII, poz. 3, przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej oraz systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie *a priori* pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych wykonujących pracę w rolnictwie jako pracy w szczególnych warunkach. Stanowiska te wymienione bowiem zostały w dziale VIII wykazu A dotyczącym prac „w transporcie i łączności”, a nie w dziale X obejmującym prace „w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym”. Nie ma przesłanek, aby z góry zakładać, że wykonywanie prac na wskazanych stanowiskach - niezależnie od branży, w której praca jest wykonywana - związane jest z taką samą szkodliwością pozwalającą na zaliczenie tego okresu jako uprawniającego do nabycia emerytury w obniżonym wieku. Umieszczenie stanowiska kierowcy ciągnika w dziale VIII „w transporcie i łączności”, mimo ujęcia pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych (poz. 3) odrębnie od pracy kierowców samochodów ciężarowych, autobusów i pojazdów specjalistycznych (poz. 2), łączy szkodliwość tej pracy nie z samym faktem prowadzenia tych pojazdów, lecz z faktem prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki „technologii” pracy w transporcie i obciążeń psychofizycznych, których nie ma - jak uznał ustawodawca - przy wykonywaniu prac na wskazanych stanowiskach w rolnictwie, gdzie dominują prace polowe. Z tego względu, o ile prace transportowe wykonywane przez skarżącego ciągnikiem w okresie zimowym można zaliczyć do prac w transporcie, a zatem do prac objętych działem VIII, poz. 3 wykazu A - mimo że pracował on w spółdzielni kółek rolniczych, a nie w przedsiębiorstwie transportowym - o tyle nie ma podstaw do potraktowania wykonywanych przez niego prac polowych, jako prac w transporcie. Uwzględnienie w wykazie A dziale VIII, pod poz. 3 prac kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych nie oznacza, że należy uznać za pracę w szczególnych

warunkach kierowanie tymi pojazdami przy jakichkolwiek innych zadaniach (rodzaju pracy) niż zadania transportowe. Prace uznane za wykonywane w szczególnych warunkach bez względu na miejsce ich wykonywania i rodzaj zostały wymienione w dziale XIV zatytułowanym „prace różne”. Inne działy wykazu A obejmują wymienione w nich prace w powiązaniu z rodzajami zakładów pracy lub ich częściami. Nie można uznać, że praca traktorzysty jest zawsze pracą „w transporcie”, wówczas, gdy kierujący niczego nie transportuje, lecz wykonuje przy pomocy ciągnika i danej maszyny rolniczej prace polowe (np. sieje, orze, nawozi, spulchnia glebę, wykonuje opryski itp.). Tym samym z uwagi na inny zakres wykonywanych prac inna jest ocena ryzyka zawodowego pracownika zatrudnionego na stanowisku kierowcy ciągnika wykonującego prace polowe (traktorzysty) od oceny ryzyka zawodowego kierowcy ciągnika w transporcie, a pojęcia kierowcy ciągnika i traktorzysty nie są synonimami.

Wskazać w tym miejscu należy, że Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 12 października 2016 r., III UK 1/16 (niepublikowany), stwierdził, iż „pracą w szczególnych warunkach jest praca kierowcy ciągnika, a nie praca traktorzysty. Takie połączenie różnych stanowisk, czyli kierowcy ciągnika i traktorzysty nie jest zasadne, bo wspólnym mianownikiem nie musi być ciągnik rolniczy (nazywany także traktorem). Ciągniki z wykazu A, dział VIII, poz. 3, to nie są zasadniczo ciągniki rolnicze. Nie każdy ciągnik w transporcie to traktor. Podobnie, gdy chodzi o kombajn umieszczony w wykazie A obok ciągnika, bo kombajny rolnicze to nie są pojazdy służące do transportu towarów ani do przewozu ludzi. Natomiast traktor (ciągnik rolniczy) może służyć do transportu, jednak konstrukcyjnie (technicznie) nie jest to jego zasadnicze przeznaczenie. Zgodnie z ustawą z dnia 1 lutego 1983 r. - Prawo o ruchu drogowym ciągnik rolniczy to pojazd silnikowy skonstruowany do używania łącznie ze sprzętem do prac rolnych, leśnych, ziemnych lub ogrodniczych; ciągnik taki może być również przystosowany do ciągnięcia przyczep (definicja z art. 4 ust. 1 pkt 16). Konstrukcja ciągnika rolniczego uwzględniała więc prace z maszynami do prac rolnych i to była jego zasadnicza funkcja. Traktorzysta pracował w polu lub w obrębie gospodarstwa rolnego. Ciągnik rolniczy nie był więc przeznaczony do dalszych wyjazdów i do transportu. Używano do tego w pierwszej kolejności właściwych samochodów, bo te były sprawniejsze komunikacyjnie

(transportowo) i nie były tak wolne jak ciągniki rolnicze. Chodzi więc o samochody z wykazu A, dział VIII, poz. 2. Obok nich są ciągniki (poz. 3) przeznaczone do transportu, które nie były samochodami i nie musiały być też ciągnikami rolniczymi. Prócz samochodów ciężarowych i ciągników rolniczych były też ciągniki drogowe o specjalnej budowie i przeznaczeniu, służące do przewożenia ładunków i pojazdów po drogach publicznych. Zasada i wyjątek wynika również z analizy wykazu prac w szczególnych warunkach, który ma charakter zamknięty. Kierowcy ciągników rolniczych (traktorzyści) stanowili niemałą grupę pracowników zatrudnionych w zakładach rolnych lub spółdzielniach, w tym świadczących usługi dla rolnictwa (Państwowe Gospodarstwa Rolne, Spółdzielnie Kółek Rolniczych, Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne). Gdyby praca traktorzysty miała swoje uzasadnienie jako praca w szczególnych warunkach, to niewątpliwie tak ująłby ją prawodawca w rozporządzeniu z dnia 7 lutego 1983 r. Wówczas w pierwszej kolejności odpowiedni zapis znalazłby się w dziale X, wykazu A, czyli dotyczącym rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego. Prawodawca nie uznał jednak pracy traktorzysty jako pracy w szczególnych warunkach”. Nie może także zniknąć z pola widzenia, że praca traktorzysty w rolnictwie była zaliczana do pracy w pierwszej kategorii zatrudnienia na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 39, poz. 176 ze zm.). Stanowisko to było wymienione w dziale XVII - „rolnictwo i leśnictwo” załącznika do tego rozporządzenia. Nie znalazło się ono już natomiast w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 13, poz. 86 ze zm.), które weszło w życie z dniem 1 stycznia 1980 r. i uchyliło powołane rozporządzenie z 1956 r. A zatem ustawodawca w kolejnych rozporządzeniach (tj. z dnia 4 maja 1979 r. oraz z dnia 7 lutego 1983 r.) celowo nie zaliczył prac traktorzysty wykonującego prace polowe do prac w szczególnych warunkach.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

r.g.